

วิทย์ชุมชน... การดำเนินงาน ๖๖ ตระกูลบาท ๖๖ ๑๑

เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง ปฏิบัติการ

๑๑ วิทย์ชุมชน จากชุมชน ๑ สักคม ประเทศ "

[วันที่ 18-20 กันยายน 2546]

วิทยุชุมชน...

การดำเนินงาน และบทบาทเชิง คุณค่า

เอกสารประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ
“วิทยุประชาชน จากชุมชนสู่สังคมประเทศ”

วันที่ 18 - 20 กันยายน 2546

จัดทำโดย

มรรยาท พงษ์ไพบูลย์

ผู้ปฏิบัติงานภาคสนาม โครงการพัฒนาวิทยุชุมชน

ได้รับการสนับสนุนจาก

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

สารบัญ

	<u>หน้า</u>
• นำเรื่อง	1
• วิทฤษฎชุมชนคืออะไร : การนิยามความหมายจากคนในชุมชน	2
• กว่าจะมาเป็นวิทฤษฎชุมชน : จากความฝันสู่ความจริง	3
• การดำเนินงานวิทฤษฎชุมชน : หัวใจสำคัญคือชุมชน	7
- การจำแนกประเภทของวิทฤษฎชุมชน	8
- การผลิตรายการ	9
- การบริหารจัดการ	10
- การประเมินผล ตรวจสอบ	12
• คุณค่าเชิงประจักษ์ของวิทฤษฎชุมชน : เมื่อวิทฤษฎไม่ใช่เป็นเพียงแค่วิทฤษฎี	12
• ความยั่งยืนของวิทฤษฎชุมชน : การสร้างทางที่ทุกฝ่ายต้องร่วมกัน	17
- แกนนำ ผู้ดำเนินการ	18
- สมาชิกในชุมชน	18
- เครือข่าย	19
- สังคม	19
• ข้อคิดจากชุมชน	20
• แหล่งข้อมูล	20

วิทยุชุมชน...การดำเนินงาน และบทบาทเชิงคุณค่า

• นำเรื่อง

เมื่อเอ่ยถึง “วิทยุกระจายเสียง” ทุกคนคงรู้จักและคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี แต่โดยมากแล้ว ความรู้จักและคุ้นเคยเหล่านั้นมักจะถูกจำกัดอยู่เพียงแค่การเป็นผู้ฟัง มีเพียงไม่กี่คนที่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการผลิต ไม่ต้องถามถึงในแง่ของการบริหารจัดการ หรือการเป็นเจ้าของสื่อวิทยุกระจายเสียง เพราะตลอดช่วง 70 ปีที่ถูกรับฟังไว้ในประวัติศาสตร์วิทยุกระจายเสียงของประเทศไทย พบว่า บทบาทความเป็นเจ้าของดังกล่าวได้ถูกจัดไว้ให้สำหรับผู้ที่มีอำนาจทางการเมือง การปกครอง และการเงินโดยเฉพาะ

ดังนั้น การบัญญัติให้มีมาตรา 40 ในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน โดยเฉพาะการกำหนดให้ภาคประชาชนมีสิทธิในการเป็นเจ้าของคลื่นความถี่ได้ จึงกลายเป็นมิติใหม่ของสังคมไทย อย่างไรก็ดี ถึงแม้ว่ารัฐธรรมนูญจะได้รับการประกาศใช้มาแล้ว 6 ปี แต่กระบวนการปฏิรูปสื่อทางด้านโครงสร้างก็ยังไม่สามารถเดินหน้าไปได้มากนัก สิ่งที่เกิดขึ้น คือ ขณะที่ข้างบนกำลังหยุดชะงัก แต่ระดับรากหญ้าข้างล่างไม่ยอมหยุดรอดด้วย เพราะนั่นคือสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่ผู้คนโยหามา นาน ในวันนี้ จึงเกิดจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนขึ้น 144 แห่งทั่วประเทศ แบ่งเป็น

1. กรุงเทพฯ และปริมณฑล	3	แห่ง
2. ภาคกลาง	13	แห่ง
3. ภาคตะวันตก	14	แห่ง
4. ภาคตะวันออก	14	แห่ง
5. ภาคเหนือ	46	แห่ง
6. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	39	แห่ง
7. ภาคใต้	15	แห่ง

แม้ว่า จุดปฏิบัติการเรียนรู้ เหล่านี้ จะมีสิทธิตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่เนื่องจากประเทศไทยยังไม่มี การแต่งตั้งคณะกรรมการกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์แห่งชาติ (กสช.) บางฝ่ายจึงมองว่า การดำเนินการวิทยุชุมชนดังกล่าวเป็นเรื่องที่ผิดกฎหมาย ก่อให้เกิดกระแสความขัดแย้งอย่างรุนแรง ทั้งในระดับพื้นที่ และระดับประเทศ

* ข้อมูลจากสหพันธ์วิทยุชุมชนแห่งชาติ โดยจำนวน 144 แห่งนี้ ยังออกอากาศไม่ครบทุกแห่ง

ถึงแม้จะมีกระแสต่างๆมากดดันวิทยุชุมชนมากเพียงไร ก็เป็นการยากที่จะหยุดชุมชนไว้ได้ โดยเฉพาะเมื่อการดำเนินการดังกล่าวได้ยิ่งทำให้ชุมชนประจักษ์ถึงคุณค่าของวิทยุชุมชนที่เกิดขึ้นจริง มองเห็นอย่างเป็นรูปธรรม ถึงขนาดที่ว่าสมาชิกในหลายๆชุมชนได้มองวิทยุชุมชนเป็นวิถีชีวิต ซึ่งขาดไม่ได้ไปแล้ว

ไม่ว่าฝ่ายไหนจะมองประเด็นวิทยุชุมชนกับกฎหมายรองรับอย่างไร แต่สิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ ก็คือ คุณค่าและความดีงามของวิทยุชุมชนที่มีต่อชุมชนและสังคมไทย เอกสารชุดนี้ จึงขอรวบรวมข้อมูลเพื่อยืนยันคุณค่าที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งแสดงให้เห็นว่า งานวิทยุที่ใครๆเคยคิดว่าเป็นเฉพาะของผู้ผลิตรายการมืออาชีพ เฉพาะของผู้มีอำนาจทางการเมือง หรือเฉพาะผู้มีอำนาจทางการเงินนั้น ไม่เป็นจริงเสมอไป ชุมชนเล็กๆ ก็สามารถทำสถานีวิทยุเล็กๆของตนเองให้เกิด มีอยู่ และดำรงต่อไปได้อย่างสง่างามภายใต้หลักการของวิทยุชุมชน

● วิทยุชุมชนคืออะไร : การนิยามความหมายจากคนในชุมชน

วิทยุชุมชนคืออะไร ??? ที่ผ่านมานักวิชาการ นักวิชาชีพ นักกฎหมาย ผู้ที่ทำงานอยู่ในองค์กรพัฒนาเอกชน ฯลฯ ได้ช่วยกันนิยามความหมายของวิทยุชุมชนไว้แล้ว แต่ครั้งนี้ จะเป็นการพูดถึงความหมายของวิทยุชุมชนจากบุคคลที่ได้มีโอกาสสัมผัสกับวิทยุชุมชนจริงๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้ฟังที่ได้ฟังวิทยุชุมชนอยู่ทุกวัน หรือผู้ดำเนินการที่ลงมือปฏิบัติ ซึ่งจากการพูดคุยกับสมาชิกของจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนในพื้นที่ตัวอย่างนั้น พบว่า มีการให้คำนิยามความหมายของวิทยุชุมชน ในประเด็นดังต่อไปนี้

1. เครื่องมือที่แสดงถึงสิทธิของชุมชน ในการเข้าถึงสื่อ มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และมีโอกาสกำหนดประเด็นในสื่อตามความต้องการของชุมชน
2. การกระจายอำนาจการสื่อสารสู่ชุมชน ให้โอกาสชุมชนได้พูดแสดงความคิดเห็น บอกเล่าเรื่องราวผ่านสื่อวิทยุ และที่สำคัญ คือ การให้ชุมชนมีโอกาสเข้าไปบริหารจัดการสื่อร่วมกัน ทั้งนี้ โดยไม่หวังผลประโยชน์ใดๆ แต่ทำไปด้วยใจอาสาสมัคร
3. สื่อทางเลือกของคนในชุมชน นำเสนอรายการที่หาฟังไม่ได้จากวิทยุอื่น นอกจากนี้ เนื้อหารายการ และผู้จัดรายการยังมีความหลากหลายมากกว่าวิทยุกระแสหลัก
4. วิทยุที่เปิดโอกาสให้แก่ทุกคน ไม่จำเป็นต้องมีเงิน มีชื่อเสียง หรือมีตำแหน่งสำคัญ สำหรับวิทยุชุมชนแล้ว ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน

5. สื่อสร้างสรรค์ความดีงามแก่ชุมชน พื้นฟูจิตวิญญาณ คุณธรรมจริยธรรม ความเอื้ออาทรของคนในชุมชน หลายคนได้ให้ความสำคัญกับข้อนี้มาก โดยมองว่า เป็นพันธกิจสำคัญประการหนึ่งของผู้ดำเนินการวิทยุชุมชนควรจะคำนึงถึง ดังตัวอย่างความคิดเห็นของคุณสมบูรณ์ บัวแก้ว กลุ่มสันป่าตอง-แม่วางเสนา จังหวัดเชียงใหม่ ที่บอกว่า “สื่ออื่นๆคิดแต่ว่า จะทำอย่างไรให้คนสนใจ ทำอย่างไรให้คนซื้อสินค้าของสปอนเซอร์มากๆ แต่วิทยุชุมชนจะต้องคิดว่า ทำอย่างไรจึงจะทำให้คนเป็นคนดี”
6. เครื่องมือที่ช่วยปลูกจิตสำนึกชุมชน ให้สมาชิกในชุมชนตระหนักในคุณค่าของชุมชน เกิดความรักและภาคภูมิใจในท้องถิ่น อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการได้รับรู้เรื่องราว และเรียนรู้ตัวตนของชุมชนจากสื่อวิทยุ
7. ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดความรู้ที่เกี่ยวกับท้องถิ่น และยังเป็นสถานที่ที่ทำให้เด็กและเยาวชนของชุมชนได้มีโอกาสเข้ามาฝึกฝนตนเอง
8. เครื่องมือในการหล่อหลอมชุมชน เชื่อมชุมชนเข้าด้วยกัน ทำให้เกิดความปรองดองสมานฉันท์กันระหว่างสมาชิกในชุมชน อันเกิดมาจากการทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน
9. เครื่องมือที่ใช้เป็นสื่อเพื่อพัฒนาคน และเพิ่มพลังชุมชนให้เข้มแข็ง

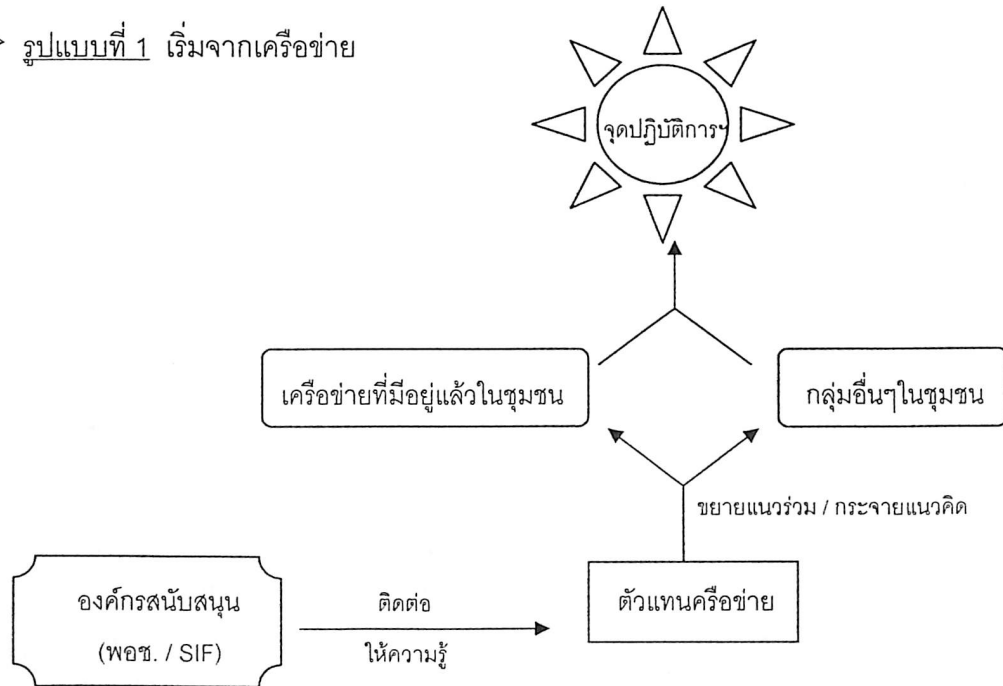
จากประเด็นดังกล่าวข้างต้น สามารถนำมาสรุปรวมความเป็นนิยามของวิทยุชุมชน ในสายตา และมุมมองของสมาชิกในจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนที่เป็นพื้นที่ตัวอย่างได้ดังนี้

“วิทยุชุมชน คือ เครื่องมือที่แสดงถึงสิทธิของชุมชน และการกระจายอำนาจสู่คนตัวเล็กๆ เป็นสื่อทางเลือกที่ให้โอกาสแก่ทุกคนในชุมชนได้มีสิทธิและเสรีภาพที่เท่าเทียมกันในการสื่อสารตามความต้องการของชุมชนผ่านสื่อวิทยุ เป็นการดำเนินการด้วยใจอาสาสมัคร ไม่แสวงหาผลประโยชน์หรือกำไร โดยมุ่งหวังที่จะสร้างสรรค์ให้เกิดความดีงามแก่ชุมชน ปลูกจิตสำนึกชุมชน เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน และพัฒนาคุณภาพของคนในชุมชน รวมทั้งหล่อหลอมชุมชนให้เกิดความสมานฉันท์ อันเป็นการเพิ่มความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน”

● กว่าจะมาเป็นวิทยุชุมชน : จากความฝันสู่ความจริง

การเริ่มดำเนินการวิทยุชุมชนนั้น ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นได้ในเวลาเพียงไม่กี่วัน หรือไม่กี่เดือน หากแต่เป็นกระบวนการที่ต้องค่อยๆพัฒนาไปพร้อมๆกันทั้งชุมชน ซึ่งตามที่ได้ข้อมูลมานั้น พบว่ารูปแบบของการเริ่มกระบวนการนั้น มีอยู่ทั้งสิ้น 3 รูปแบบ ได้แก่

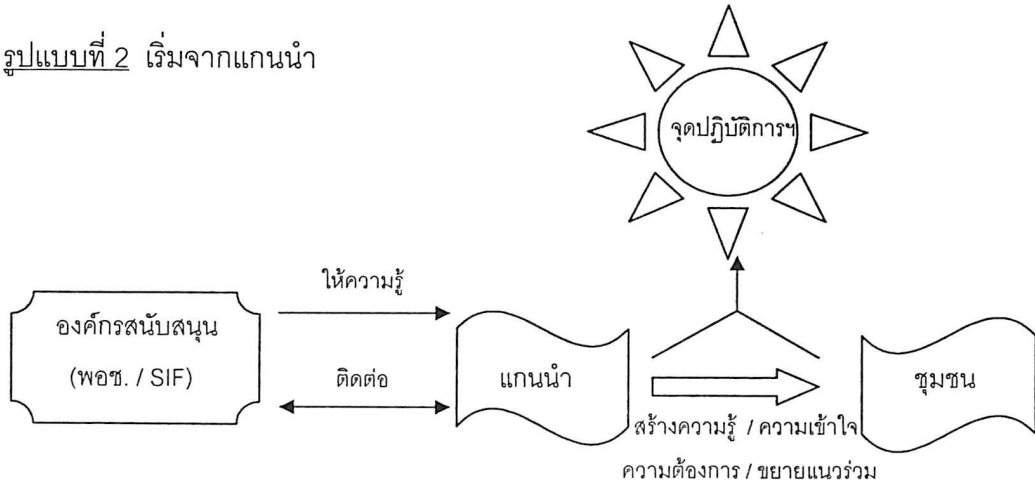
➤ รูปแบบที่ 1 เริ่มจากเครือข่าย

จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชนที่ออกอากาศอยู่ในขณะนี้ เกือบทั้งหมดจะใช้รูปแบบที่เห็นตามภาพ เนื่องจากสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (SIF) และสถาบันพัฒนาองค์กรเอกชน (พอช.) ซึ่งเป็นองค์กรที่ให้การสนับสนุนเรื่องวิทย์ชุมชน ทั้งในแง่ของการให้ความรู้เรื่องวิทย์ชุมชน การฝึกปฏิบัติงานผลิตรายการ และการสนับสนุนเรื่องเครื่องส่งวิทยุกระจายเสียงนั้น เป็นองค์กรที่ดำเนินงานสนับสนุนการสร้างเครือข่ายในชุมชนต่างๆอยู่ก่อนแล้ว ดังนั้น เมื่อ 2 หน่วยงานนี้เปิดโครงการวิทย์ชุมชน จึงเริ่มต้นกับชุมชนที่มีเครือข่ายอยู่ โดยคัดเลือกเครือข่ายที่โดดเด่นของแต่ละจังหวัด แล้วจึงติดต่อผ่านทางผู้ประสานงานเครือข่าย หรือแกนนำเครือข่าย เพื่อให้ส่งตัวแทนของเครือข่ายเข้ารับการอบรม จากนั้น ตัวแทนจะนำความรู้และแนวคิดที่ได้ไปกระจายต่อในพื้นที่ จนชุมชนสามารถเข้าใจแนวคิดและกระบวนการของวิทย์ชุมชนได้อย่างชัดเจน เกิดเป็นความต้องการร่วมกันของชุมชนในการมีวิทย์ชุมชน แล้วทั้งชุมชนจึงดำเนินการก่อตั้งจุดปฏิบัติการต่อไป

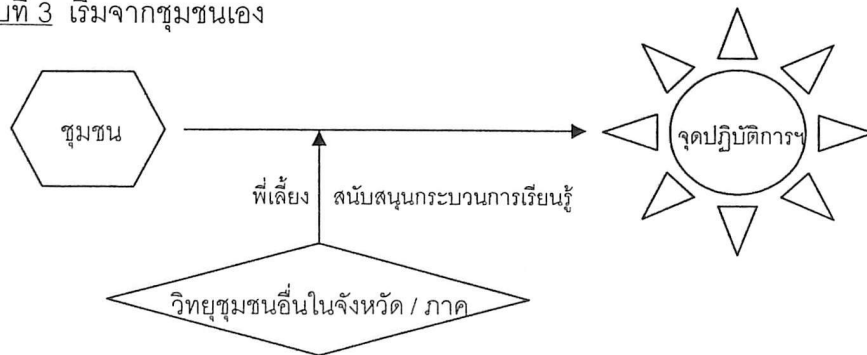
รูปแบบการเริ่มต้นดังกล่าวนี้ มีข้อดีคือ เป็นการง่ายที่จะนำเรื่องวิทย์ชุมชนลงไปยังพื้นที่ เพราะมีการรวมตัวของกลุ่มต่างๆในชุมชนอย่างชัดเจนอยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม ผู้ดำเนินการวิทย์ชุมชนบางคนได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า รูปแบบดังกล่าวทำให้ส่วนใหญ่ ผู้ประสานงานเครือข่ายจะกลายเป็นแกนนำวิทย์ไปโดยปริยาย ทั้งที่ในความเป็นจริง บางชุมชน อาจจะมีผู้ที่เหมาะสมกับการเป็นแกนนำวิทย์ชุมชนมากกว่า เพราะฉะนั้น ในทางที่ดี แกนวิทย์ชุมชนในช่วงเริ่มต้น ควรจะทำหน้าที่เป็นเพียงแกนประสานงาน และแกนถ่ายทอดแนวคิดสู่ชุมชนเท่านั้น มิใช่แกนนำในเชิงโครงสร้าง ส่วนแกนนำวิทย์เชิงโครงสร้างนั้น ควรจะมีการเลือกกันอีกครั้งจากชุมชนทั้งหมด

➤ รูปแบบที่ 2 เริ่มจากแกนนำ

จุดปฏิบัติการฯบางแห่ง แม้ว่าจะไม่ได้มีเครือข่ายในชุมชนอยู่ก่อน แต่ก็สามารถดำเนินกระบวนการวิทยุชุมชนได้ ดังนั้น กรณีนี้ การที่ชุมชนจะมีวิทยุชุมชนได้หรือไม่จึงขึ้นอยู่กับแกนนำเป็นสำคัญ แกนนำจำเป็นที่จะต้องทำงานอย่างหนัก ตั้งแต่การรวมตัว เผยแพร่ความรู้ และแนวคิดเรื่องวิทยุชุมชนให้แก่สมาชิกในชุมชน เช่น วิทยุชุมชนคนไทได้ จังหวัดสกลนคร ทางกลุ่มแกนนำจะต้องลงพื้นที่ทุกเย็น เพื่อไปพูดคุยกับผู้คนทุกหมู่บ้านใน 3 ตำบล ที่อยู่ในรัศมีการออกอากาศอย่างไรก็ตาม พื้นที่ดังกล่าวนี้มีข้อได้เปรียบ คือ มีภาษาถิ่นของตนเอง (ภาษาได้) ทำให้แม้จะไม่รู้จักกันมาก่อน แต่ก็สามารถรวมใจกันได้ไม่ยากนัก

➤ รูปแบบที่ 3 เริ่มจากชุมชนเอง

รูปแบบลักษณะนี้ จะเริ่มต้นจากความต้องการของชุมชนเอง ซึ่งปัจจุบัน มีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากทางสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม และสถาบันพัฒนาองค์กรเอกชน ได้ยุติโครงการสนับสนุนการตั้งวิทยุชุมชนในพื้นที่ต่างๆไปแล้ว แต่ยังมีชุมชนอีกเป็นจำนวนมากที่ต้องการมีวิทยุชุมชนในพื้นที่ จึงได้รวบรวมเงินภายในชุมชนเพื่อซื้อเครื่องส่งวิทยุกระจายเสียงกันเอง พร้อมทั้งติดต่อกับจุดปฏิบัติการฯที่ออกอากาศไปแล้ว เพื่อขอเรียนรู้ในกระบวนการ และแนวคิดวิทยุชุมชน

(หมายเหตุ การจัดรูปแบบเช่นนี้ ไม่รวมวิทยุที่ตั้งขึ้นเป็นการส่วนตัว หรือวิทยุที่ออกอากาศโดยไม่ผ่านกระบวนการเตรียมความพร้อมชุมชน การเรียนรู้เรื่องแนวคิด หลักการวิทยุชุมชน)

ไม่ว่าจะเป็นการเริ่มต้นในรูปแบบใด สิ่งสำคัญ คือ ต้องดูความพร้อมของชุมชนเป็นหลัก ไม่ควรเป็นการยึดเยียดวิทย์ให้แก่ชุมชน เพราะถ้าเป็นเช่นนั้น จะเป็นการยากที่ชุมชนจะให้ความสนใจเข้ามาร่วมในกระบวนการ และยากที่จะดำเนินการต่อไปได้อย่างยั่งยืน ดังเช่นความรู้สึกที่หลายๆชุมชนมีต่อหอกระจายข่าวในอดีต ซึ่งภาครัฐเป็นคนจัดมาให้ เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ภาครัฐต้องการให้ชุมชนรับรู้ โดยไม่สนใจความต้องการที่แท้จริงของชุมชน สุดท้ายก็ต้องปล่อยทิ้งไว้ เพราะไม่สามารถหาคนรับผิดชอบในการกระจายเสียงได้ กลายเป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณ

สำหรับรายละเอียดของกระบวนการในการเริ่มตั้งจุดปฏิบัติการนั้น วิทย์ชุมชนบางแห่งยังได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นๆภายในชุมชนด้วย มิได้ดำเนินการเฉพาะกับชาวบ้านในชุมชนเท่านั้น ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ หรือปัจจัยแวดล้อมของแต่ละชุมชน อาทิ

- ชุมชน + ภาครัฐ เช่น วิทย์ชุมชนกิ่งอำเภอเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี แกนนำวิทย์ชุมชนได้ใช้วิธีพูดคุยกับผู้บริหารของหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่นตั้งแต่เริ่มกระบวนการ ทำให้ภาครัฐเกิดความเข้าใจและเห็นถึงประโยชน์ของวิทย์ชุมชนอย่างชัดเจน เป็นการป้องกันแรงเสียดทานหรือความขัดแย้งเสียตั้งแต่ต้น ปัจจุบันนี้ ทางหัวหน้ากิ่งอำเภอเกาะจันทร์ได้นำเรื่องวิทย์ชุมชนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของโครงการต่อต้านยาเสพติดในพื้นที่ด้วย วิทย์ชุมชนแห่งนี้จึงเป็นตัวอย่างหนึ่งของความร่วมมือระหว่างชุมชนกับภาครัฐ โดยชุมชนมีความเห็นว่า หน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่นก็เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ควรร่วมกันพัฒนาชุมชน ไม่ควรแบ่งแยก หรือมีอคติซึ่งกันและกัน
- ชุมชน + วัด เช่น วิทย์ชุมชนลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งในช่วงที่กำลังจะเริ่มออกอากาศนั้น ปรากฏว่า มีความขัดแย้งกับหน่วยงานภาครัฐอย่างรุนแรง แต่ในที่สุด ก็สามารถผ่านพ้นปัญหามาได้ ด้วยความร่วมมือและการสนับสนุนจากพระครูนิวาสธรรมรักษ์ หรือท่านชา เจ้าอาวาสวัดชายเขา ซึ่งเป็นพระนักพัฒนาที่ชาวบ้านและข้าราชการนับถือกันทั่วไป วิทย์ชุมชนลานสกาในช่วง 1 เดือนแรก จึงเป็นการออกอากาศรายการธรรมะรับอรุณของท่านชา เพียงรายการเดียว วันละ 1 ชั่วโมง โดยสอดแทรกแนวคิดวิทย์ชุมชนลงไปด้วย ทำให้ค่อยๆสร้างแนวร่วมของสมาชิกในชุมชน และทำให้ชุมชนเห็นชัดเจนมากขึ้นว่า วิทย์ชุมชนเป็นสื่อที่มีประโยชน์ สร้างสรรค์ให้เกิดความดีงามในสังคม

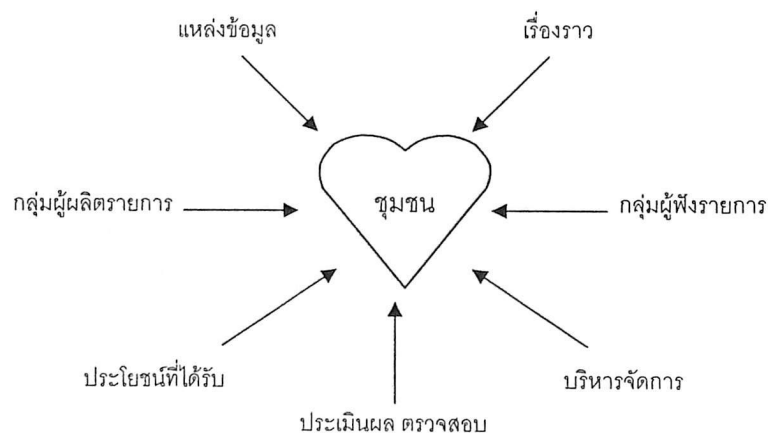
จะเห็นได้ว่า ช่วงแรกของการก่อตั้งวิทย์ชุมชนนั้นเป็นช่วงสำคัญที่สุด และเสี่ยงต่อแรงกดดันต่างๆ ดังนั้น แกนนำวิทย์ชุมชนจึงมีความสำคัญในการวางกลยุทธ์ เพื่อให้ชุมชนสามารถดำเนินการวิทย์ชุมชนไปได้ คุณสมบัติของผู้ที่เหมาะสมสำหรับการเป็นแกนนำวิทย์ชุมชนตามความ

คิดเห็นของคนในชุมชนต่างๆ คือ ต้องเข้มแข็ง สามารถรวมใจคนได้ มองชุมชนเป็นใหญ่ เปิดใจกว้าง ไม่ควรมีศัตรู หรือแบ่งพรรคแบ่งพวก และที่สำคัญ คือ ต้องมั่นใจในความถูกต้องของสิ่งที่ทำ รวมทั้งยึดมั่น และมีความเข้าใจในหลักการของวิถุชุมชนอย่างชัดเจน

● การดำเนินงานวิถุชุมชน : หัวใจสำคัญคือชุมชน

การดำเนินงานวิถุชุมชนนั้น แม้จะอยู่ภายใต้หลักการเดียวกัน คือ เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ไม่แสวงหาผลประโยชน์หรือรายได้ ไม่เป็นเครื่องมือทางการเมืองหรือการค้าของบุคคลหรือหน่วยงานใด แต่สำหรับรายละเอียดในการลงมือปฏิบัติ นั้น ไม่มีสูตรสำเร็จตายตัว แต่เป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละชุมชน ร้อยชุมชนก็คือร้อยชุมชน บางวิธีที่ใช้แล้วประสบผลสำเร็จในที่หนึ่ง อาจจะไปล้มเหลวในที่หนึ่งก็ได้ นั่นเพราะชุมชนมีวิถีชีวิต และปัจจัยแวดล้อมต่างกัน

เพราะฉะนั้น หัวใจสำคัญที่ผู้ดำเนินการวิถุชุมชนแต่ละแห่งควรคำนึงถึง ก็คือ การยึดชุมชนเป็นศูนย์กลางของการดำเนินงานทุกอย่าง แม้ว่าจุดเริ่มต้นของการก่อตั้งวิถุชุมชนแห่งนั้น จะมีที่มาจากกลุ่มใด หรือบุคคลใดก็ตาม แต่เมื่อชุมชนตัดสินใจที่จะมีวิถุชุมชนของตนเองแล้ว ก็จะต้องเป็นของชุมชนจริงๆ สมกับชื่อ “วิถุชุมชน”

การดำเนินการทุกอย่างในวิถุชุมชน จึงเป็นการตัดสินใจร่วมกันของชุมชน เพื่อให้เหมาะสม สอดคล้องกับวิถีชีวิต และตอบสนองความต้องการของชุมชน อาทิ วิถุชุมชนบ้านจำรุง จังหวัดระยอง ที่กำหนดเวลาออกอากาศวันละ 2 ชั่วโมงครึ่ง (12.00 – 14.30 น.) ซึ่งเหมาะสม สอดคล้องกับวิถีชีวิตการทำสวนยางของสมาชิกในชุมชน เป็นช่วงเวลาที่ทั้งผู้ผลิตรายการและผู้ฟังว่างตรงกัน หรือกรณีของวิถุชุมชนกิ่งอำเภอเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี ที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดที่ตั้ง สถานีเอง ณ จุดกึ่งกลางระหว่าง 2 หมู่บ้าน เพื่อความสะดวก และง่ายต่อการเข้าถึงสถานี

การจำแนกประเภทของวิถุชุมชน

ความแตกต่างของแต่ละชุมชน ทำให้จุดเน้นของวิถุชุมชนมีความแตกต่างกันไป ได้แก่

- วิถุชุมชนเพื่อการเรียนรู้วิถี : เน้นให้ทุกคนในชุมชนได้เข้ามาเรียนรู้เรื่องวิถีในการสื่อสารและการเข้าถึงสื่อ วิถุชุมชนรูปแบบนี้ จะหมุนเวียนผู้จัดในแต่ละรายการ เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้เรียนรู้อย่างทั่วถึง เป็นการเรียนรู้วิถี มิใช่แค่มุ่งเน้นเฉพาะเรียนรู้การผลิตรายการ ตัวอย่างเช่น วิถุชุมชนลำสินธุ์ จังหวัดพัทลุง
- วิถุชุมชนเพื่อเป็นสื่อกลางข้อมูลข่าวสารของชุมชน : เน้นให้ข้อมูลข่าวสาร และแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างสมาชิกในชุมชน เช่น วิถุชุมชนบ้านจำรุง จังหวัดระยอง ซึ่งไม่มีการนำข่าวจากสื่อกระแสหลักอื่นๆออกอากาศ เนื่องจากเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้เมือง สมาชิกในชุมชนสามารถรับข่าวจากสื่อกระแสหลักอื่นๆได้สะดวกอยู่แล้ว วิถุชุมชนบ้านจำรุงจึงเน้นเฉพาะเรื่องในชุมชน เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน กิจกรรมต่างๆของชุมชน ประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ชุมชน ฯลฯ
- วิถุชุมชนเพื่อคุณธรรม จริยธรรม และความดีงาม : เน้นการฟื้นฟูจิตวิญญาณ คุณธรรม ความดีงามของชุมชน เช่น วิถุชุมชนกิ่งอำเภอเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี ที่เน้นผลิตแต่รายการที่สร้างสรรค์ความดีงาม ความสงบสุขของชุมชน แม้แต่เพลงก็ต้องเป็นเพลงที่มีเนื้อหาสร้างสรรค์ ไม่มีเนื้อหาสองแง่สองง่าม หรือขัดต่อศีลธรรมอันดี
- วิถุชุมชนเพื่อฟื้นฟูภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่น : เน้นการสร้างให้เกิดความภาคภูมิใจในรากเหง้าทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของบรรพบุรุษในชุมชน เช่น วิถุชุมชนสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่, วิถุชุมชนปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นต้น
- วิถุชุมชนเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม : เน้นปลูกฝังการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เห็นถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน เช่น วิถุชุมชนบุงคล้า จังหวัดหนองคาย ที่มีบริเวณอยู่ติดป่า (เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูวัว) และอยู่ติดน้ำ (แม่น้ำโขง) จึงมุ่งใช้วิถุชุมชนเป็นเครื่องมือที่จะทำให้คนสามารถอยู่ร่วมกับป่าและน้ำได้อย่างสันติ หรือวิถุชุมชนไม้รูด จังหวัดตราด ที่มีแรชิลิกา ซึ่งใช้สำหรับผลิตสวนประภอบยานอวกาศ และรถกระแค้นกระสุน แรชชนิดนี้มีเพียงแห่งเดียวในเมืองไทย และมีเพียง 3 แห่งทั่วโลก
- วิถุชุมชนเพื่อวิถีชีวิตและอาชีพ : เน้นให้ข้อมูลที่สำคัญสำหรับการประกอบอาชีพของสมาชิกในชุมชน เช่น วิถุชุมชนลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นชุมชนที่ทำเกษตรเป็นหลัก และมีมังคุด เป็นผลไม้ขึ้นชื่อของลานสกา วิถุชุมชนจึงทำหน้าที่ให้ข้อมูลข่าวสารตั้งแต่การดูแลมังคุด ไปจนถึงราคาตลาด การซื้อขาย

- วิทยุชุมชนเพื่อผู้ไร้เสียงในสังคม (Voiceless) : เน้นให้ผู้ไร้สิทธิ ไร้เสียง ผู้ด้อยโอกาส ในสังคม อาทิ กลุ่มเด็ก ผู้พิการ ชนเผ่า ฯลฯ ได้ออกมาพูดผ่านสื่อ เช่น วิทยุชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดตาก ที่เน้นกลุ่มเด็ก หรือ วิทยุชุมชนมาจะเรอ จังหวัดตาก ที่ใช้เป็น สื่อของชนเผ่ากะเหรี่ยง เป็นต้น

วิทยุชุมชนที่ออกอากาศอยู่ในขณะนี้ มีอยู่ 2 รูปแบบ คือ มีสถานีที่ตั้งเป็นประจำแน่นอน กับสถานีสัญจร หมุนเวียนไปในหลายๆชุมชน อันเนื่องมาจากสาเหตุสำคัญ คือ จำนวนเครื่องส่งของแต่ละจังหวัดไม่เพียงพอกับจำนวนชุมชนที่ต้องการ ทำให้ต้องแบ่งปันเครื่องส่งกันใช้สำหรับ ออกอากาศ และเพื่อตอบสนองความต้องการการนำเสนอเรื่องราวของเหตุการณ์ต่างๆในชุมชน นอกจากนี้ บางที่ ยังมีเหตุผลเพื่อลดความขัดแย้งกับหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่นด้วย เช่น วิทยุชุมชนจังหวัดน่าน ที่ต้องสัญจรไปที่อำเภอเมือง อำเภอท่าวังผา และอำเภอนาน้อย

การผลิตรายการ

การผลิตรายการของวิทยุชุมชนไม่ได้เป็นการผลิตเพื่อมุ่งหวังที่จะไปแข่งกับสื่อกระแสหลัก อื่นๆ แต่เป็นไปเพื่อให้ชุมชนได้สื่อสารข้อมูลที่สำคัญต่อชีวิต ได้เรียนรู้ตัวตน และได้มีทางเลือก ในการรับสื่อ เพราะฉะนั้น จึงมักพบว่า ผู้ฟังวิทยุชุมชนส่วนใหญ่จะชื่นชอบรายการที่มีเนื้อหาจับใจ คนฟังได้จริง กระแทบใจ กระแทบชีวิต หรือไม่สามารถฟังเนื้อหานี้ได้จากสื่ออื่นๆ

ผู้จัดรายการที่รู้จริงในเรื่องของชุมชน มีความคิด หรือประสบการณ์ที่น่าสนใจ จึงเป็นที่ ต้องการของผู้ฟังในชุมชน นอกจากนี้ การที่ผู้จัดมีความรู้จริงในเรื่องต่างๆ เช่น มีความรู้เรื่องเกษตร จากประสบการณ์ตรง ทำให้สามารถอธิบายเรื่องยากๆ ในเชิงวิชาการให้คนในชุมชนเข้าใจได้ง่าย ขึ้น อยากรู้ก็ตาม ด้วยเหตุที่วิทยุชุมชนเป็นระบบอาสาสมัคร ดังนั้น ผู้จัดรายการจึงจำเป็นที่จะต้อง มีใจ มีความต้องการที่จะเข้ามาถ่ายทอดความรู้ ความคิด ประสบการณ์ผ่านวิทยุชุมชนด้วย

เนื้อหา	ความต้องการ	ผล	สิ่งที่ควรทำ
มี	ไม่มี	ไม่สนใจมาจัด	พยายามหาวิธีเชิญชวน
ไม่มี	มี	ไม่รู้จะเสนออะไร	เป็นผู้ไปนำเสนอจากแหล่งข้อมูลมาเสนอ
มี	มี	ดีที่สุด	ต้องหาผู้จัดลักษณะนี้ให้มาก

ผู้ฟังในชุมชนส่วนใหญ่ได้ให้ความคิดเห็นเสริมด้วยว่า ผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ไม่จำเป็นต้องมีเสียงไพเราะ ถึงพูดติดขัดบ้างก็ไม่เป็นไร นอกจากนี้ ยังอาจจะมีความคิดเห็นทางเทคนิคเกิดขึ้นบ้าง เช่น ลืมเปิดไมค์ เสียงเพลงไม่ดัง หรือทิ้งช่วงเงียบหายไปนาน ฯลฯ ก็เพราะเป็น

ชาวบ้าน เป็นมือสมัครเล่น ไม่ใช่ นักจัดรายการมืออาชีพ อีกประการหนึ่ง คือ วิทยุชุมชนเป็นสื่อเพื่อการเรียนรู้ของชุมชน เป็นที่ฝึกทดลองของสมาชิกในชุมชน ดังนั้น ความผิดพลาดที่เกิดขึ้นก็เป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของสื่อแบบชาวบ้าน พุดแบบชาวบ้าน เหมือนพี่น้องคุยกันอย่างเข้าใจกัน

ผู้จัดรายการวิทยุชุมชนในขณะนี้ ส่วนใหญ่จะไม่ใช่ว่าผ่านการอบรมเรื่องแนวคิด และการฝึกผลิตรายการในกระบวนการเตรียมความพร้อมที่มีตั้งแต่ก่อนตั้งวิทยุชุมชน เนื่องจากเป็นอาสาสมัครที่เข้ามาจัดรายการในภายหลัง ส่วนผู้ที่เข้าอบรมกลับไม่ได้มาร่วมจัดรายการ อันเนื่องมาจากเหตุผลหลายประการ อาทิ ไม่มีเวลา ไม่กล้า ไม่พร้อม ฯลฯ ดังนั้น กลุ่มผู้บริหารจัดการสถานีจึงต้องจัดให้มีการถ่ายทอดแนวคิดวิทยุชุมชนให้แก่ผู้จัดเหล่านี้ ซึ่งปรากฏอยู่ 2 วิธีด้วยกัน ได้แก่

1. ใช้แนวคิดนำหน้า ผู้จัดรายการจำเป็นที่จะต้องศึกษาจากเอกสาร หรือรับฟังความรู้เรื่องวิทยุชุมชน จนเข้าใจในแนวคิดและกฎกติกาอย่างชัดเจนเสียก่อน จึงจะสามารถเริ่มจัดรายการได้ เช่นที่วิทยุชุมชนลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ปฏิบัติเช่นนี้ เพราะต้องการให้การดำเนินงานไม่มีจุดอ่อน อันจะทำให้หน่วยงานหรือบุคคลใดหยิบยกมาเป็นข้ออ้างในการโจมตีวิทยุชุมชนได้
2. ใช้ใจนำหน้า ผู้ดำเนินการวิทยุชุมชนกลุ่มนี้จะเชื่อว่า การใส่แนวคิดไปแต่แรกอาจจะทำให้ผู้จัดหน้าใหม่เกิดความเกร็งในการเข้ามาจัดรายการ ดังนั้น จึงเน้นคนที่มีความใจให้กับวิทยุชุมชนก่อน เช่นที่วิทยุชุมชนสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ที่ให้เรียนรู้แนวคิดไปพร้อมๆกับการปฏิบัติ ปล่อยอย่างเสรี แล้วจึงค่อยๆสอดแทรกแนวคิดวิทยุชุมชนเข้าไป หรือค่อยๆกระตุ้นให้เขาคิดเอง ซึ่งเชื่อว่าจะทำให้แม่นยำ และจดจำได้มากกว่า นอกจากนี้ ที่วิทยุชุมชนสันป่าตองยังถือเป็นพันธกิจร่วมกันด้วยว่า ผู้จัดรายการที่จัดมาก่อน จะต้องคอยช่วยเป็นที่ปรึกษาให้ผู้จัดคนใหม่อย่างใกล้ชิด ช่วยฝึกปฏิบัติ จนกว่าผู้จัดคนใหม่จะคล่อง และมั่นใจ พร้อมทั้งจะจัดรายการออกอากาศจริง

การบริหารจัดการ

ชุมชนจะเข้ามาร่วมบริหารจัดการสถานี ในรูปแบบของการส่งตัวแทนกลุ่มเข้ามาเป็นคณะกรรมการ เพื่อกำหนดธรรมนูญ วัตถุประสงค์ กฎกติกา การนำความต้องการของกลุ่มผลิตมาจัดทำผังออกอากาศ รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะต่อผู้ดำเนินรายการ หรือการดำเนินกิจกรรมต่างๆของวิทยุชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงสิทธิในการบริหารจัดการสื่อ ประเด็นนี้จึงเป็นจุดสำคัญที่แตกต่างไปจาก "วิทยุชุมชน" ที่ออกอากาศอยู่ในสถานีวิทยุกระแสหลัก ผู้ดำเนินการวิทยุชุมชนบางคนที่เคยเข้าไปร่วมจัดรายการวิทยุชุมชนในสื่อกระแสหลักมาก่อน ได้ให้ความเห็นว่า วิทยุดังกล่าวไม่ใช่

“วิทยุชุมชน” แต่เป็นเพียง “วิทยุเพื่อชุมชน” ชาวบ้านที่เข้าไปจัดไม่มีทางได้รับสิทธิอะไรมากมาย เป็นได้แค่เพียงผู้อาศัย เพราะภาครัฐยังคงเป็นเจ้าของ เป็นผู้กำหนดนโยบาย เป็นผู้กำหนดเวลา ออกอากาศ และสามารถจะสั่งยกเลิกรายการเมื่อใดก็ได้ ดังที่มีตัวอย่างให้เห็นในหลายๆจังหวัด

เงินทุนเป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งในการดำเนินกิจการทุกชนิด แม้วิทยุชุมชนจะไม่มุ่งแสวงหารายได้ใดๆ แต่ก็ยังมีความจำเป็นที่จะต้องใช้เงินทุน ซึ่งปัจจุบันนี้ วิทยุชุมชนได้รับเงินทุนจาก 2 แหล่งใหญ่ๆ ได้แก่

1. การระดมทุนจากสมาชิกในชุมชน เช่น เก็บค่าสมาชิก ตั้งตู้รับบริจาค จัดทอดผ้าป่า จัดแข่งกีฬาการกุศล จัดแสดงดนตรี เป็นต้น
2. การของบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งนี้ ภายได้ข้อตกลงที่ว่า เป็นการสนับสนุนโดยไม่มีเงื่อนไขใดๆ
 - จากหน่วยงานในชุมชน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล โรงเรียน วิทยาลัยชุมชน
 - จากหน่วยงานภายนอก เช่น สถาบันพัฒนาองค์กรเอกชน

นอกจากนี้ ยังมีการบริจาคในรูปแบบของสิ่งของ หรืออุปกรณ์ต่างๆ อีกด้วย เช่น เครื่องปรับอากาศ เครื่องเล่นซีดี เทปเพลง พัดลม โต๊ะ เก้าอี้ ฯลฯ

การสนับสนุนทั้งหมดที่เข้ามาในวิทยุชุมชน จะถูกบันทึกเป็นบัญชีรายรับรายจ่ายและบัญชีการรับบริจาคอย่างชัดเจน เพื่อให้เกิดความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ นอกจากนี้ การที่สมาชิกในชุมชน หรือหน่วยงานในชุมชนสนับสนุนทุนแก่วิทยุชุมชน ยังเป็นการทำให้ผู้ดำเนินการวิทยุชุมชนคำนึงถึงการใช้จ่ายอย่างคุ้มค่า และโปร่งใสในการใช้จ่ายเงินด้วย

แม้ว่าปัจจุบันนี้ วิทยุชุมชนหลายแห่งอาจมีปัญหาระยะการใช้จ่ายดำเนินการไม่เพียงพออยู่บ้าง แต่เมื่อลองถามผู้ดำเนินการวิทยุชุมชนว่า ถ้าเปิดโอกาสให้วิทยุชุมชนแสวงหารายได้ หรือมีโฆษณาบ้างจะเป็นการดีหรือไม่ คำตอบที่ได้ คือ ไม่ควร ถ้ามีปัญหา ควรพูดกับสมาชิกในชุมชน ถ้าชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของวิทยุชุมชนร่วมกันจริง ชุมชนต้องช่วยกันหาทางแก้ปัญหาอย่างแน่นอน

“ถ้าชุมชนเข้มแข็งจริง วิทยุชุมชนไม่มีเงินก็อยู่ได้ ในขณะที่เดียวกัน ถ้าต้องการให้วิทยุชุมชนเข้มแข็ง ก็ต้องไม่มีรายได้” (ชาติชาย เหลืองเจริญ : วิทยุชุมชนบ้านจ่ารุง)

“ถ้าเริ่มด้วยเงิน วันที่ไม่มีเงิน คนก็อาจจะไม่มา ถ้ามาด้วยเงิน ก็ไปด้วยหมดเงิน มาไม่มีเงินก็อยู่ได้ด้วยไม่มีเงิน...ถ้ามีเงินเข้ามา วิทยุชุมชนก็จะถูกขึ้นน้ำ ขาดความเป็นตัวของตัวเอง และแนวคิดวิทยุชุมชนก็จะหายไป” (เอียด ศรีสุรางค์ : วิทยุชุมชนลานสกา)

“ถ้าทุนหมด เราช่วยกันอยู่แล้ว เพราะถ้าเห็นว่าวิทยุสำคัญ มีหรือจะหาเงินช่วยไม่ได้ มาเก็บได้เลย เราให้อยู่แล้ว เราชอบ อยากให้คงอยู่ต่อไป” (ผู้ฟังวิทยุชุมชนคนไทใส่)

การประเมินผล ตรวจสอบ

การที่จะช่วยกันพัฒนาการดำเนินงานวิद्यุชุมชนให้ดียิ่งขึ้นได้นั้น จำเป็นที่จะต้องมีการประเมินผลกันอย่างสม่ำเสมอ วิद्यุชุมชนทุกแห่งจะมีการประชุมร่วมกันทั้งคณะกรรมการสถานี ผู้จัดรายการ และอาจรวมไปถึงตัวแทนเครือข่ายต่างๆ และสมาชิกชุมชนที่สนใจ อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง โดยบางแห่ง เช่น วิद्यุชุมชนกิ่งอำเภอเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี จะมีการถ่ายทอดสดการประชุมออกอากาศทางวิद्यุชุมชนด้วย เพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้รับรู้ข้อมูลอย่างทั่วถึงกัน

นอกจากภายในชุมชนแล้ว กลุ่มวิद्यุชุมชนบางกลุ่ม ทั้งระดับจังหวัด และระดับเครือข่าย ยังช่วยตรวจสอบซึ่งกันและกันอีกด้วย โดยเฉพาะเครือข่ายวิद्यุชุมชนภาคเหนือ ที่ลงพื้นที่ไปดูการปฏิบัติงานวิद्यุชุมชนในเครือข่ายทั้งหมด 15 จังหวัด เพื่อร่วมกันประเมินผล สรุปบทเรียนและปัญหาที่เกิดขึ้น รวมทั้งให้แน่ใจว่าไม่มีจุดปฏิบัติการใด ใช้วิद्यุชุมชนเพื่อแสวงหาผลประโยชน์หรือรายได้ ซึ่งจะส่งผลทำให้ชุมชนหมดความเชื่อถือในวิद्यุชุมชน และเกิดการต่อต้านวิद्यุชุมชนขึ้นได้ แม้ว่าจะเป็นเพียงจุดเดียวแต่ก็สามารถส่งผลกระทบต่อวิद्यุชุมชนอื่นทั้งระบบโดยรวม

• คุณค่าเชิงประจักษ์ของวิद्यุชุมชน : เมื่อวิद्यุไม่ใช่เป็นเพียงแค่วิद्यุ

แม้ว่าวิद्यุชุมชนแต่ละแห่งจะเริ่มออกอากาศมาได้ไม่นานนัก แต่ก็สามารถทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชนอย่างมากมาย ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ อาจจะเป็นเพียงแค่ส่วนหนึ่งของสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นในชุมชนต่างๆ แต่ก็สามารถเป็นหลักฐานยืนยันถึงคุณค่าของวิद्यุชุมชนที่มีต่อคน มีต่อชุมชน และขยายไปสู่สังคมประเทศต่อไปได้ เพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง และเป็นรูปธรรม

➤ ให้เสียงแก่ผู้ไร้เสียง และเพิ่มเสียงให้กับคนทุกคน

วิद्यุชุมชนเป็นพื้นที่แห่งโอกาส ที่ทำให้ทุกคนสามารถสื่อสารแสดงความคิดเห็น บอกเล่าเรื่องราวของตนผ่านสื่อวิทยุได้อย่างเท่าเทียมกัน อาทิเช่น เด็ก 6 ขวบ ก็สามารถเป็นผู้ประกาศได้ (วิद्यุชุมชนสันป่าตอง), แม่ค้าส้มตำกลายเป็นผู้จัดรายการยอดนิยม (วิद्यุชุมชนบ้านจำรุง) หรือแม้แต่ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม เช่น ผู้พิการทางสายตา ผู้เคยติดยาเสพติด (วิद्यุชุมชนปาย) นอกจากนี้ ทุกคนในชุมชนยังมีสิทธิและเสรีภาพในการกำหนดประเด็นหรือวิธีการนำเสนอของตนเองด้วย เช่น คนโสดอยากพูดออกอากาศด้วยภาษาใต้ (วิद्यุชุมชนคนไทใต้) หรือหมอลำขวัญที่ต้องการจัดรายการเกี่ยวกับวัฒนธรรม ความเชื่อของท้องถิ่น (วิद्यุชุมชนคนภูซาง) เป็นต้น

➤ ตอบสนองความต้องการข้อมูลข่าวสารของชุมชนได้จริง ทันใจ และตรงใจ

ผู้นำกลุ่มแม่บ้านชุมชนลำสินธุ์ จังหวัดพัทลุง ได้แสดงความเห็นไว้ว่า “ข่าวสารจากข้างนอกเป็นเพียงการปรับระดับความรู้ แต่ข่าวสารจากวิद्यุชุมชนคือชีวิตของเรา นำไปใช้กับชีวิตเรา

“ได้จริงๆ” วิทยุชุมชนมีข้อได้เปรียบตรงที่ผู้จัดรายการกับผู้ฟังวิทยุชุมชนคือสมาชิกในชุมชนเดียวกัน หรืออยู่ในกลุ่มเดียวกัน ผู้จัดจึงย่อมรู้ความต้องการของผู้ฟังเป็นอย่างดี สามารถเลือกสรรเนื้อหาที่ตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนได้ วิทยุชุมชนจึงทำให้ชุมชน “ได้ฟังในสิ่งที่ต้องการฟัง” ดังตัวอย่างเช่น ช่วงหน้ามัจจุต ชาวสวนมัจจุตทุกคนในพื้นที่ออกอากาศของวิทยุชุมชนลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช จะต้องเปิดฟังรายการเกษตรบ้านเรา ซึ่งมีผู้จัดรายการเป็นประธานกลุ่มไม้ผลจังหวัด และมีความรู้ ประสบการณ์ในการทำสวนมัจจุตเป็นอย่างดี

➤ ขยายความสำคัญของเรื่องเล็กๆใกล้ตัว ที่เคยถูกมองข้าม

วิทยุชุมชนนำเสนอเรื่องเล็กๆ ในชุมชนเล็กๆ ที่สื่อกระแสหลักอื่นๆไม่มีทางสนใจ ดังเช่น รายการย้อนอดีต ของวิทยุชุมชนบ้านจำรุง จังหวัดระยอง ซึ่งนำเสนอเรื่องราวในอดีตของสิ่งต่างๆ ในชุมชน อาทิ หนองน้ำแห่งหนึ่ง ที่ปัจจุบัน คนอาจจะไม่ค่อยให้ความสนใจกันแล้ว แต่ในอดีต เมื่อถึงช่วงหน้าน้ำ สถานที่แห่งนี้จะกลายเป็นจุดนัดพบของเด็กๆแทบทุกคนในบ้านจำรุง ที่พากันมาเล่นน้ำอย่างสนุกสนาน เรื่องราวเหล่านี้ทำให้คนในชุมชนรู้สึกมีความสุขที่ได้ฟังเรื่องใกล้ตัว สามารถนึกภาพตามได้ หรือเอ่ยถึงสถานที่ที่ทุกคนรู้จัก เพียงแต่อาจจะไม่เคยสนใจเรื่องราวของสถานที่นั้นมากนัก ทำให้เกิดความสนใจที่จะรู้เรื่องราวของสิ่งใกล้ๆตัวมากขึ้น

➤ สร้างจิตสำนึกชุมชน ปลุกฝังความรักท้องถิ่นแก่เยาวชน

กลุ่มเยาวชน คือกลุ่มที่จะเป็นกำลังสำคัญของชุมชนต่อไป แต่ที่ผ่านมา ระบบการศึกษาของไทยทำให้เยาวชนห่างไกลชุมชนออกไปทุกที ดังนั้น เมื่อมีวิทยุชุมชน จึงเป็นการช่วยดึงให้เยาวชนกลับมาสู่ชุมชนมากขึ้น อันเป็นผลมาจากการได้เรียนรู้เรื่องของชุมชน รู้คุณค่าของชุมชน และการเปิดโอกาสให้เยาวชนได้เข้ามาช่วยในกระบวนการวิทยุชุมชน ไม่ว่าจะเป็นในฐานะของผู้จัดรายการ, ช่างเทคนิค (วิทยุชุมชนบ้านจำรุง) หรือแม้แต่กรรมการสถานี (วิทยุชุมชนปาย) ซึ่งเป็นการค่อยๆสร้างให้เยาวชนเหล่านี้กลับมาเป็นบุคลากรที่รักในชุมชน และรับใช้ชุมชนโดยไม่รู้ตัว

➤ ฟื้นฟูวัฒนธรรม ภูมิปัญญาดั้งเดิม ภาษาถิ่น จิตวิญญาณ ความดีงาม

วิทยุชุมชนทำให้วัฒนธรรม ภูมิปัญญาดั้งเดิม ภาษาถิ่น หรือจิตวิญญาณ ความดีงาม ที่กำลังจะสูญหายไปจากชุมชน กลับฟื้นคืนมาได้ เช่น วิทยุชุมชนคนภูซาง จังหวัดพะเยา ซึ่งนำเสนอ ค่าว, จ้อย, ซอ ร้อยกรองดั้งเดิมทางท้องถิ่นภาคเหนือ ที่สอดแทรกเรื่องราวของคุณธรรม จริยธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต ปัจจุบัน บทร้อยกรองเหล่านี้ได้ถูกหลงลืม และหาผู้สืบทอดได้ยากเต็มที แต่การจัดรายการดังกล่าวได้ช่วยปลุกความงดงามของร้อยกรองแบบดั้งเดิมให้ตื่นขึ้นมาอีกครั้ง จนปัจจุบัน มีผู้คนในชุมชนร่วมกันแต่งค่าว จ้อย ซอ ส่งมาให้กับวิทยุชุมชนมากมาย จนถึงขนาดมีการจัดประกวดค่าวต่อต้านยาเสพติดขึ้น โดยรางวัลก็ได้รับการสนับสนุนจากคนในชุมชนนั่นเอง

➤ ค้นหาตัวตน และความเป็นมาของชุมชน

วิทยุชุมชนทำให้สมาชิกในชุมชนหันกลับมาสนใจค้นหาตัวตน และความเป็นมาของชุมชนมากขึ้น ดังเช่นที่คุณสุระคนธ์ พลอาษา (วิทยุชุมชนคนไทได้) บอกว่า "รู้หูตากว้างไกล ก็ไม่สำคัญเท่ารู้อดีตรากเหง้าของเราเอง" กลุ่มผู้ดำเนินการวิทยุชุมชนลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราชก็เห็นถึงความสำคัญของการค้นหาตัวตนชุมชนเช่นกัน จึงเริ่มต้นด้วยการเชิญผู้รู้ ผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชนมาร่วมกันแลกเปลี่ยนข้อมูล รวบรวมเรื่องราวในอดีตของลานสกา โครงการดังกล่าวทำให้เกิดการค้นพบรูปปั้นพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชที่ถูกน้ำท่วมพัดหายไป เมื่อปี 2518 และสืบเนื่องจนสามารถขุดพบชุดหินที่ประทับของพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช และวังโบราณ ลานสกา จากโครงการเล็กๆที่กลุ่มวิทยุชุมชนจัดขึ้น จึงกลายเป็นโครงการใหญ่ระดับจังหวัด ซึ่งทำให้ชุมชนลานสกาเกิดความภาคภูมิใจอย่างมาก หลังจากนั้น จึงทำให้สมาชิกในชุมชน และผู้จัดรายการวิทยุชุมชนเกิดความตื่นตัวที่จะสืบหาด้านาน หรือเรื่องเล่าต่างๆในชุมชนมากขึ้น แล้วมานำเสนอในรายการวิทยุชุมชน

➤ สื่อกลางในการแก้ปัญหา และเตือนภัยชุมชน

วิทยุชุมชนเป็นสื่อกลางที่จะช่วยบรรเทา หรือแก้ปัญหาในชุมชนได้ จนปรากฏว่า ขณะนี้ในหลายๆชุมชน เมื่อมีปัญหาใดเกิดขึ้น สมาชิกในชุมชนก็จะมาบอกวิทยุชุมชนเป็นที่แรก ดังเช่นกรณีของวิทยุชุมชนกิ่งอำเภอเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี ซึ่งมีนายทุนเข้ามาซื้อที่ดิน และมีการฝังกลบสารเคมีในที่ดินดังกล่าวมาเกือบ 1 ปี เมื่อชาวบ้านรู้เข้า ก็รีบมาบอกที่วิทยุชุมชน วิทยุชุมชนจึงเป็นสื่อกลางในการจัดเวทีประชาพิจารณ์ขึ้น พร้อมทั้งสร้างพลังของชุมชน ด้วยการพูดถึงประเด็นปัญหานี้ในทุกๆรายการ สิ่งเหล่านี้ ทำให้ชุมชนเกิดความตื่นตัวอย่างมาก และในวันประชาพิจารณ์ ทางวิทยุชุมชนยังได้ถ่ายทอดสดการประชาพิจารณ์นั้นออกอากาศด้วย จนในที่สุดนายทุนต้องยอมยกเลิกการฝังกลบสารเคมี และยอมออกไปจากชุมชน โดยทางชุมชนเองก็ได้มีการก่อตั้งกลุ่มเฝ้าระวังต่อต้านสารเคมีขึ้น เพื่อไม่ให้มีกรณีปัญหาดังกล่าวนี้เกิดขึ้นซ้ำอีก

นอกจากนี้ วิทยุชุมชนยังช่วยเตือนภัย ให้สมาชิกเกิดความระมัดระวังตัว หรือป้องกันปัญหาที่กำลังจะเกิดขึ้นในชุมชนด้วย เช่น การเตือนภัยกรณีน้ำท่วม (วิทยุชุมชนปาย) หรือกรณีที่มีการลักขโมยในชุมชน เมื่อวิทยุชุมชนบ้านจำรุงออกอากาศ สมาชิกในชุมชนก็จะระวังตัวมากขึ้น คนที่คิดจะลักขโมยก็ไม่กล้าที่จะทำเหมือนก่อน

➤ หน่วยงานภาครัฐ และเจ้าหน้าที่การปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินโครงการในชุมชนด้วยความโปร่งใส และใส่ใจในทุกข์สุขของประชาชนมากขึ้น

วิทยุชุมชนได้ช่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินโครงการต่างๆในชุมชน ทั้งในลักษณะที่ผู้รับผิดชอบโครงการเป็นผู้จัดรายการเอง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล, กองทุนหมู่บ้าน หรือรายการที่ไปสัมภาษณ์ผู้รับผิดชอบโครงการแล้วนำมาออกอากาศ ทำให้การดำเนินโครงการต่างๆ

ในชุมชน ไปรุ่งใส และได้รับการตรวจสอบมากขึ้น วิद्यชุมชนยังทำให้หน่วยงานในท้องถิ่นเอาใจใส่ชาวบ้านมากขึ้นด้วย เช่น เมื่อเกิดกรณีสะพานขาด ทางวิद्यชุมชนบ้านจำรุงได้สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลรีบเข้ามาซ่อมแซมสะพานโดยเร็ว

➤ สร้างความเข้าใจ นำสู่ความสมานฉันท์

วิद्यชุมชนช่วยหล่อหลอมชุมชนให้เกิดการรวมตัว มีการติดต่อสัมพันธ์กัน ปรับทัศนคติระหว่างกัน และเกิดการยอมรับในกันและกัน สร้างให้เกิดความสมานฉันท์ขึ้นในชุมชน เช่น กรณีวิद्यชุมชนบุงคล้า จังหวัดหนองคาย ชาวบ้านที่อาศัยติดเขตป่ามักจะมีความขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ จนถึงขนาดมีการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินของเจ้าหน้าที่และหน่วยงานป่าไม้ แต่เมื่อวิद्यชุมชนออกอากาศเพียงแค่วันเดียว ปัญหาที่เคยมีกลับคลี่คลายลง เพราะต่างฝ่ายต่างมีรายการที่ได้มีโอกาสพูด ถ่ายทอดความคิด และเหตุผลในการกระทำของตนให้อีกฝ่ายได้ฟัง จนเกิดเป็นความเข้าใจ และหันหน้ามาพูดคุยกันด้วยเหตุและผล ในวันที่ ชาวบ้านให้การยอมรับเจ้าหน้าที่ป่าไม้มากขึ้น โดยชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ยังมีการทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชนอีกด้วย

➤ ช่วยงานเครือข่าย เสริมงานภาครัฐ

วิद्यชุมชนทำให้การทำงานเครือข่ายต่างๆ ในชุมชนเข้มแข็งมากขึ้น เพราะเป็นช่องทางที่ช่วยในการติดต่อสื่อสาร แลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน และแม้ว่าแต่ละกลุ่มจะอยู่ห่างไกลกัน ไม่สะดวกในการติดต่อคมนาคม แต่ก็สามารถรับรู้ข้อมูลของเครือข่ายร่วมกันได้โดยง่าย เช่น วิद्यชุมชนลำสินธุ์ จังหวัดพัทลุง ที่นอกจากจะใช้วิद्यชุมชนเพื่อติดต่อภายในกลุ่มแล้ว ยังใช้แลกเปลี่ยนข้อมูลกับกลุ่มอื่นๆ ภายในเครือข่ายเดียวกันอีกด้วย เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาปรับการทำงานในกลุ่มเครือข่ายของตนเอง นอกจากนี้ วิद्यชุมชนยังช่วยเสริมการทำงานของหน่วยงานภาครัฐด้วย เช่น กิ่งอำเภอเกาะจันทร์นำเรื่องวิद्यชุมชนไว้ในแผนต่อต้านยาเสพติดของพื้นที่ หรือแพทย์จากโรงพยาบาลสันป่าตอง ที่ใช้วิद्यชุมชนเพื่อเผยแพร่ข้อมูลสาธารณสุข

➤ สร้างกลุ่มเครือข่ายใหม่

วิद्यชุมชนกระตุ้นให้เกิดการรวมตัว และทำให้คนสนใจที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนมากขึ้น จนเกิดเป็นเครือข่ายใหม่ขึ้นได้ เช่น กลุ่มเยาวชนจากวิद्यชุมชนสันป่าตอง และเยาวชนอื่นๆ ในชุมชน ซึ่งเกิดความสนใจที่จะใช้วิद्यชุมชนเป็นศูนย์กลางการประสานงาน และเผยแพร่กิจกรรมของเยาวชน เตรียมที่จะพัฒนาเป็นเครือข่ายเยาวชนสันป่าตองต่อไป

➤ สร้างพลังชุมชนให้เข้มแข็ง

ในแต่ละชุมชน อาจจะมีกลุ่มที่เข้มแข็งอยู่หลายกลุ่ม แต่ไม่ได้รู้จักหรือประสานงานกันมากนัก จนกระทั่งวิद्यชุมชนได้เข้ามาช่วยรวบรวมกลุ่มเหล่านั้น เกิดการแสดงพลังร่วมกันอย่างชัดเจน

เช่น วิทยุชุมชนลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเดิมมีเครือข่ายสัจจะออมทรัพย์ที่เข้มแข็งอยู่แล้ว แต่จากการรวบรวมกลุ่มก่อนที่จะก่อตั้งวิทยุชุมชน ทำให้ได้รับทราบว่าเป็นจริงแล้ว ในชุมชนยังมีกลุ่มอื่นๆอีกมากมาย ที่ล้วนแต่ทำประโยชน์ให้แก่ชุมชน วิทยุชุมชนจึงเป็นสื่อกลางที่ทำให้กลุ่มเหล่านั้นได้รู้จักกัน แลกเปลี่ยนข้อมูลกัน และก่อให้เกิดการประสานกิจกรรมร่วมกันระหว่างกลุ่ม

➤ ชุมชนเกิดการเรียนรู้เรื่องสิทธิ

สิทธิในการสื่อสาร และเสรีภาพในการแสดงออกเป็นสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน แต่ที่ผ่านมา สิทธิและเสรีภาพเหล่านี้ได้ถูกกดเอาไว้ จนคนในสังคมหลายกลุ่ม ต้องตกอยู่ในฐานะของผู้ไร้เสียง การได้รับสิทธิเสรีภาพดังกล่าวจากวิทยุชุมชน จึงช่วยปลุกให้คนตระหนักในสิทธิที่ตนพึงมี พึงได้ในเรื่องอื่นๆด้วย เช่น สิทธิที่จะกำหนดอนาคตของชุมชน ด้วยคนในชุมชน เช่น วิทยุชุมชนปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่เริ่มจากความต้องการที่จะใช้วิทยุชุมชนเพื่อสร้างความรักในท้องถิ่น ไม่หลงไปกับกระแสวัฒนธรรมภายนอกที่มาพร้อมกับนักท่องเที่ยว เพราะแม้การมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนเป็นจำนวนมาก จะช่วยเพิ่มรายได้ให้แก่คนในชุมชน แต่ขณะเดียวกัน ชุมชนปายก็ต้องการที่จะรักษาเสน่ห์ของธรรมชาติ และศิลปวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของท้องถิ่นเอาไว้ ไม่ให้สูญสลายไปด้วย ก่อให้เกิดการพูดคุยกันในชุมชนว่า ไม่ต้องการเป็นชุมชนที่ทำหน้าที่เพียงแค่อับรับนักท่องเที่ยว ตามนโยบายการท่องเที่ยวของภาครัฐ หากแต่ต้องการที่จะมีการกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงรุก ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนเอง เช่น กำหนดจำนวนนักท่องเที่ยว หรือสร้างกติกาสำหรับนักท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าใจชุมชน เคารพชุมชน และตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรในชุมชน สร้างให้ปายเป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างแท้จริง

➤ สร้างความภาคภูมิใจให้กับชุมชน

ชุมชนที่มีวิทยุชุมชนเป็นของตนเองนั้น จะพูดถึงวิทยุชุมชนอย่างภาคภูมิใจ และดีใจที่สามารถดำเนินการวิทยุชุมชนได้ เป็นการสร้างชื่อให้กับชุมชน ทำให้ที่อื่นให้การยอมรับ ซึ่งมีคุณค่าอย่างมากต่อชุมชน เช่น ชุมชนไท่ไล่ ซึ่งไม่เคยได้รับความสนใจหรือพูดถึงกันมาก่อน, หรือวิทยุชุมชนสันป่าตอง ซึ่งแสดงให้เห็นคนเชียงใหม่เห็นว่า คนสันป่าตองสามารถดำเนินการวิทยุชุมชนได้ และเป็นการเปิดหน้าประวัติศาสตร์วิทยุชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่

➤ ผู้จัดรายการได้พัฒนาตนเอง และทำให้รู้สึกว่าคุณค่าต่อสังคมมากขึ้น

ผู้จัดรายการวิทยุชุมชนหลายคนเห็นว่า เป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี เพราะเมื่อเป็นที่รู้จักของชุมชน ในสังคมที่ใกล้ชิดกัน ถ้าเกิดทำตัวเหลวไหล ไม่ดีขึ้นมา จะส่งผลเสียต่อวิทยุชุมชนได้ นอกจากนี้ ผู้จัดรายการ โดยเฉพาะผู้สูงอายุ และผู้พิการ ยังรู้สึกว่าเป็นการทำประโยชน์ให้แก่สังคมในสิ่งที่ตนพอจะทำได้ ทำให้รู้สึกว่าจะสามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีคุณค่ามากขึ้น

➤ ประชาสัมพันธ์สินค้า หรือผลิตภัณฑ์ชุมชน

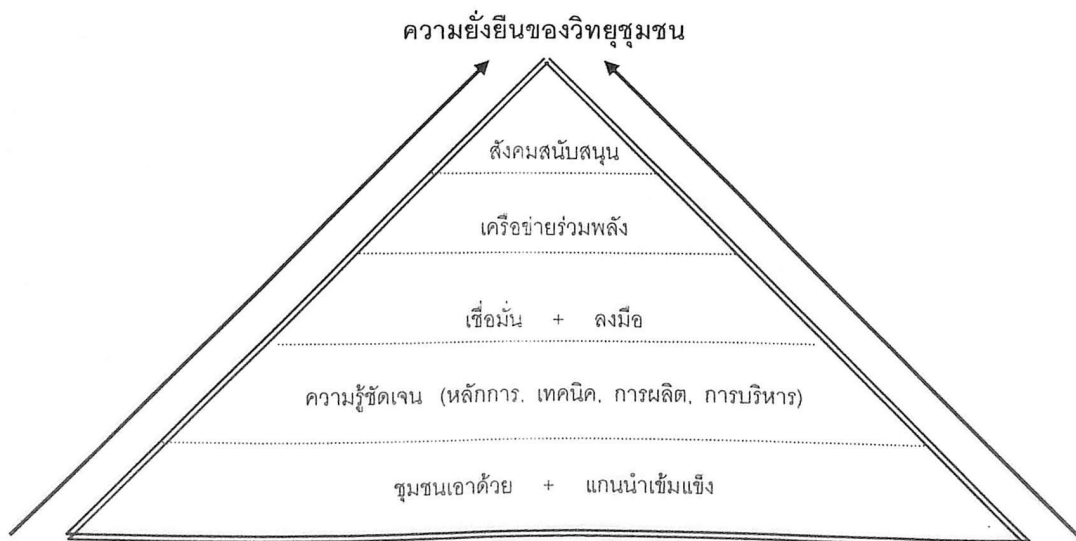
วิทย์ชุมชนทำให้เกิดการแลกเปลี่ยน ซื่อขายสินค้า ผลิตภัณฑ์ชุมชนมากขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านจำรุง จังหวัดระยอง ดังนั้น การพูดถึงสินค้า หรือผลิตภัณฑ์ของชุมชน ในวิทย์ชุมชน จึงช่วยเศรษฐกิจของชุมชนให้ดีขึ้นได้

● **ความยั่งยืนของวิทย์ชุมชน : การสร้างทางที่ทุกฝ่ายต้องร่วมกัน**

แม้ว่าการดำเนินการวิทย์ชุมชนในขณะนี้ จะมีหลายแห่งที่สามารถประสบผลสำเร็จ และสร้างคุณค่าให้กับชุมชนได้อย่างมากมาย แต่ก็ต้องยอมรับว่า ยังมีวิทย์ชุมชนอีกหลายแห่งเช่นกันที่ยังไม่สามารถใช้ประสิทธิภาพของวิทย์ชุมชนได้อย่างเต็มที่ ด้วยเหตุผลหลายประการ ได้แก่

- **ชุมชน** : ไม่มีความต้องการจริง ไม่เข้าใจแนวคิดเรื่องวิทย์ชุมชน ไม่เห็นความจำเป็น เกิดการต่อต้าน
- **แกนนำ** : ประสานไม่ได้ มีการแบ่งพรรคแบ่งพวก ไม่มีเวลา กลัวเรื่องกฎหมาย คิดว่าวิทย์ชุมชนเป็นของส่วนตัว เหนื่อย ท้อ
- **ผู้ผลิตรายการ** : ผลิตรายการโดยแยกคนผลิต-คนฟังออกจากกันอย่างชัดเจน มุ่งเน้นเฉพาะการดึงความสนใจจากผู้ฟังเป็นสำคัญ, เกิดความล้มเหลว

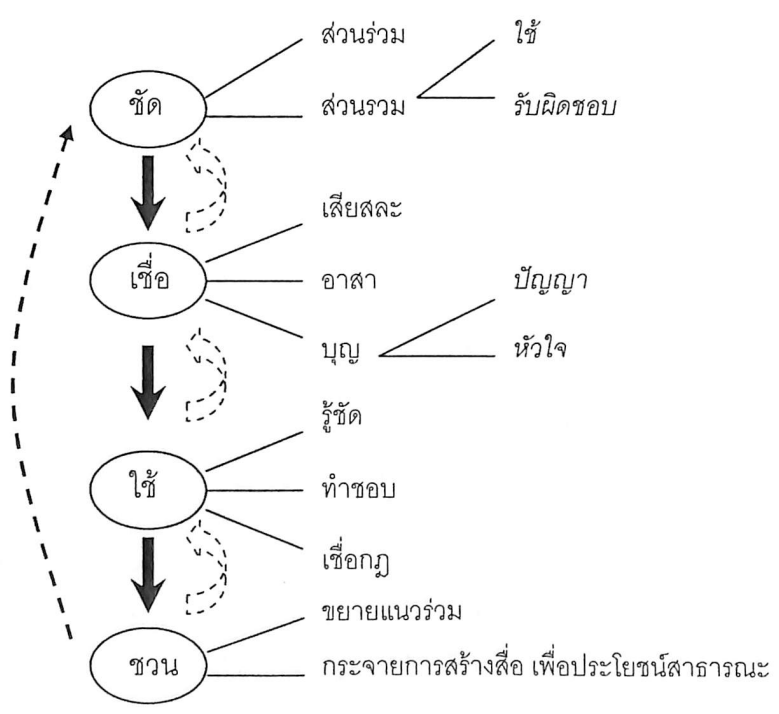
ดังนั้น การดำเนินการวิทย์ชุมชนให้คงอยู่ต่อไปภายใต้หลักการวิทย์ชุมชนได้ ทุกฝ่ายในชุมชนจึงต้องร่วมมือ ยึดมั่นในหลักการ เห็นถึงประโยชน์ของวิทย์ชุมชนร่วมกัน แล้วจึงขยายความร่วมมือไปสู่วิทย์ชุมชนอื่นๆ เพื่อแลกเปลี่ยนในบทเรียนและความรู้ อันจะกลับมาเสริมงานวิทย์ชุมชนของตนเองให้เข้มแข็ง สร้างคุณค่าความดีงามให้แก่ชุมชนมากขึ้น คุณค่าที่เกิดขึ้นจากวิทย์ชุมชนแต่ละแห่งเหล่านี้ จะเป็นพลังสำคัญที่จะขับเคลื่อนให้สังคมและคนภายนอก เกิดการยอมรับและสนับสนุนงานวิทย์ชุมชน สร้างแนวร่วมวิทย์ชุมชนให้เกิดขึ้นในสังคมไทยได้อย่างแท้จริง

➤ **แก่นนำ ผู้ดำเนินการ**

แก่นนำ และผู้ดำเนินการวิทย์ชุมชน ควรจะมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีความชัดเจนในหลักการวิทย์ชุมชนว่าเป็นของส่วนรวม ที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งในการผลิต และการบริหารจัดการ
2. เชื่อมั่นว่า ชุมชนสามารถดำเนินการวิทย์ชุมชนได้ แม้ว่าจะเป็นระบบอาสาสมัคร ที่ต้องเสียสละ ไม่มีรายได้ หรือค่าตอบแทนใดๆ แต่เป็นการทำประโยชน์ให้แก่ชุมชน
3. ดำเนินงานตามหลักการวิทย์ชุมชน และกติกากว่าที่ชุมชนร่วมกันตั้งขึ้น การปฏิบัติจริง จะยิ่งตอกย้ำความชัดเจน และความเชื่อมั่นในหลักการวิทย์ชุมชนให้มากขึ้น
4. ช่วยกันขยายแนวร่วมในชุมชน เชิญชวนสมาชิกในชุมชนให้เข้าร่วมดำเนินการวิทย์ชุมชนมากขึ้นเรื่อยๆ เพื่อให้วิทย์ชุมชนสามารถดำเนินงานต่อไปได้อย่างยั่งยืน

➤ **สมาชิกในชุมชน**

การแสดงออกของสมาชิกในชุมชนว่ามีใจให้กับวิทย์ชุมชนนั้น มีอยู่หลายลักษณะ ได้แก่

1. ตื่นตัว ตื่นตัว : ในการออกอากาศเดือนแรกของวิทย์ชุมชนคนไทได้ ปรากฏว่า ร้านค้าสามารถขายเครื่องรับวิทยุได้ถึง 300 เครื่อง ภายในเวลาเพียงเดือนเดียว
2. ตระหนักในคุณค่า : หัวหน้ากิ่งอำเภอเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี ได้แสดงความคิดเห็นว่า วิทย์ชุมชนคือสื่อที่ทำประโยชน์ให้ชุมชนอย่างแท้จริง ดังนั้น สิ่งที่ภาครัฐควรทำ คือเร่งออกกฎหมายรองรับวิทย์ชุมชนโดยเร็ว มิใช่ให้ชุมชนหยุดเพื่อรอกฎหมาย

3. ขึ้นชมรายการ : 20.00–21.00 น. เป็นเวลาทองของโทรทัศน์ แต่คนในชุมชนไทลื้อกลับฟังแต่รายการพูดจาประสาใต้ หรือเพลงไอ้แดง ซึ่งเป็นชื่อสุนัขที่คนในบ้านจำรุงรู้จักกันดี เมื่อวิทยุชุมชนนำเพลงนี้มาเผยแพร่ ก็กลายเป็นเพลงยอดนิยมของคนที่นี่ทันที
4. ถึงเวลาต้องเปิด : วิทยุชุมชนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต เป็นความเคยชิน ที่คนในชุมชนต้องเปิดฟัง ผู้ฟังวิทยุชุมชนสนปาทองคนหนึ่ง ถึงกับใช้เทปกาวยึดไว้ที่หน้าบอดิวิทย์ เมื่อสามารถหาช่วงคลื่นความถี่ที่ชัดเจนที่สุดของวิทยุชุมชนได้
5. เมื่อแม่แบ่งปัน : ผู้จัดรายการวิทยุชุมชนคนภูซาง มักจะได้รับอาหาร ผลไม้จากคนในชุมชนอยู่เสมอ ด้วยรู้ว่าเป็นการจัดรายการด้วยใจ ไม่มีค่าตอบแทน หรือ เมื่อเครื่องเล่นซีดี ของวิทยุชุมชนกิ่งอำเภอเกาะจันทร์เสีย ร้านซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้าก็รับซ่อมให้ฟรี
6. เสียสละ บริจาค : วัดชายเขา รับผิดชอบค่าไฟให้กับวิทยุชุมชนลานสกา หรือเจ้าของสวนมะม่วงในกิ่งอำเภอเกาะจันทร์ บริจาคที่ พร้อมยกบ้านพักให้เป็นที่ตั้งวิทยุชุมชน
7. เป็นเจ้าของร่วม : คนในชุมชนภูซางช่วยกันก่อผนังกันห้องออกอากาศ เมื่อรู้สึกว่ามีวิทยุแล้วมีเสียงอื่นแทรก และเมื่อครั้งที่เครื่องส่งวิทยุเสีย ผู้ดำเนินการวิทยุชุมชนไม่มีเงินไปชำระค่าซ่อม ชุมชนก็จัดการรวบรวมเงินค่าซ่อมให้วิทยุชุมชนได้ภายในวันเดียว

➤ เครือข่าย

เครือข่ายทำให้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน ทำให้รู้สึกอุ่นใจที่จะมีพันธมิตรบนเส้นทางเดียวกัน อย่างไรก็ตาม การดำเนินเครือข่ายวิทยุชุมชน ทั้งในระดับจังหวัด ระดับภาค หรือระดับประเทศ ต้องร่วมพลังร่วมใจกันจริง ไม่ควรเป็นเพียงการรวมตัวแต่ในนาม ต้องใส่ใจที่จะช่วยเหลือกัน แลกเปลี่ยนบทเรียน เรียนรู้กันและกัน และสื่อสารระหว่างกันในระดับที่เท่าเทียม มิใช่ว่าผู้ที่เป็นแกนนำเครือข่ายจะเป็นหัวหน้า หรือผู้สั่งการ เพราะวิทยุชุมชน คือ สิทธิในการสื่อสารที่เท่าเทียมกัน การดำเนินงานเครือข่ายวิทยุชุมชน จึงควรที่จะเป็นไปตามหลักปรัชญาของวิทยุชุมชนด้วย

➤ สังคม

สังคมจะให้การสนับสนุนวิทยุชุมชนได้ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับเพียงแค่การมีกฎหมายรองรับ หากแต่ขึ้นอยู่กับความเข้าใจในหลักการ เห็นคุณค่าของวิทยุชุมชน และเชื่อว่าชุมชนจะไม่ใช้วิทยุชุมชนไปในทางที่ผิด เพราะฉะนั้น การดำเนินยุทธศาสตร์วิทยุชุมชน จึงควรเคลื่อนพร้อมกันทั้งระบบ ตั้งแต่ฐานรากไปจนถึงโครงสร้าง พร้อมทั้งสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับคนในสังคม วิทยุชุมชนจึงจะสามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืน สร้างสรรค์ความดีงาม และพลังให้แก่สังคมไทย

ข้อคิดจากชุมชน

“วิทยุชุมชนก็เหมือนเด็ก ต้องค่อยๆเติบโตด้วยตัวของตัวเอง แล้วจะแข็งแรง”

(ชาติชาย เหลืองเจริญ : วิทยุชุมชนบ้านจำรุง จังหวัดระยอง)

“ช้าไม่เป็นไร แต่ต้องแน่น อย่าหลงลืมแนวคิด คิดแต่จะแข่งกับวิทยุกระแสหลัก ต้องระลึกไว้เสมอว่า เรากำลังสร้างราก และค่อยๆขยายราก ไม่ใช่พอเริ่ม ก็ไปสร้างใบ มัวแต่ตกแต่งใบให้สวยงาม ต้นไม้ก็ตาย”

(เอียด ศรีสุรางค์ : วิทยุชุมชนลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช)

“ถ้าฐานไม่แข็ง ไม่มองตัวเอง มีกฎหมายไปก็ไร้ประโยชน์ และถ้าคนในชุมชนรู้แต่สิทธิ แต่ไม่รู้จะใช้วิทยุชุมชนให้เกิดประโยชน์ได้อย่างไร ทางมันก็ตัน”

(ศรีวรรณ ปองงาม : วิทยุชุมชนคนภูซาง จังหวัดพะเยา)

“วิทยุชุมชนต้องไม่ถูกครอบงำ และอย่าทำตามกระแส”

(สมบูรณ์ บัวแก้ว : กลุ่มสันป่าตอง - แม่วางเสวนา จังหวัดเชียงใหม่)

แหล่งข้อมูล

1. จากการบรรยายของ ผศ.ดร.เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์ และการนำเสนอข้อมูลของผู้ดำเนินการวิทยุชุมชน ในเวทีการสัมมนาเพื่อค้นหาข้อมูลเชิงประจักษ์ “สภาพการทำงานวิทยุชุมชน และ บทบาทสำคัญเชิงคุณค่าต่อชุมชน” วันที่ 24 - 25 พฤษภาคม 2546 ณ อาคารแก้วเจ้าจอม สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา กรุงเทพฯ
2. การเข้าร่วมประชุม ในเวทีสรุปบทเรียนวิทยุชุมชน ของเครือข่ายวิทยุชุมชนภาคเหนือ 15 จังหวัด เมื่อวันที่ 13 - 15 มิถุนายน 2546 ที่อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
3. การสอบถามข้อมูลจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนจากผู้ประสานงานวิทยุชุมชนในแต่ละภาค
4. การลงพื้นที่เพื่อพูดคุยกับคนในชุมชน และสังเกตการณ์การทำงานในจุดปฏิบัติการเรียนรู้ 9 แห่ง

- วิทยุชุมชนบ้านจำรุง จังหวัดระยอง	วันที่ 5 - 6 กรกฎาคม 2546
- วิทยุชุมชนกิ่งอำเภอเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี	วันที่ 7 - 8 กรกฎาคม 2546
- วิทยุชุมชนลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช	วันที่ 12 - 13 กรกฎาคม 2546
- วิทยุชุมชนลำสินธุ์ จังหวัดพัทลุง	วันที่ 14 - 15 กรกฎาคม 2546
- วิทยุชุมชนคนไทใต้ จังหวัดสกลนคร	วันที่ 18 - 20 กรกฎาคม 2546
- วิทยุชุมชนปุงคล้า จังหวัดหนองคาย	วันที่ 20 - 22 กรกฎาคม 2546
- วิทยุชุมชนคนภูซาง จังหวัดพะเยา	วันที่ 24 - 25 กรกฎาคม 2546
- วิทยุชุมชนสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่	วันที่ 25 - 27 กรกฎาคม 2546
- วิทยุชุมชนปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน	วันที่ 28 - 29 กรกฎาคม 2546